

паэты планеты

Бгартрыгары

Выбраныя вершы

Пераклад з санскрыту

Ігара Кулікова

Мінск

Выдавец Зміцер Колас

2019

УДК 821.211-1
ББК 84(5Инд)-5
Б34

Серыя заснаваная ў 2016 годзе.

Рэдкалегія серыі:

Л. Баршчэўскі, Зм. Колас, В. Сёмуха,
А. Хадановіч, Г. Янкута

Пераклады зробленыя паводле выдання:

Bhartyhariracitaṃ Śatakatrayam.

Mumbai: Lakṣmīveṃkaṭeśvar Press, 1926.

На вокладцы:

НЕВЯДОМЫ АЎТАР

Меркаваная выява Бгартрыгары са старажытнага манускрыпта (884).

ISBN 978-985-23-0034-6

©Кулікоў І. М. Пераклад на беларускую мову, 2019.

©Дызайн серыі. Русецкі М. І., 2016.

©Афармленне. Выдавец Зміцер
Колас, 2019.

СОТНЯ ПРА ПАВОДЗІНЫ

Услаўленне

1.1. [памер шлока]

(दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानन्तचिन्मात्रमूर्तये...)

Паклон спакойнаму Бліску,
што бясчасапрасторавы,
бясконцы, самаўспрымальны,
увасоблены ў сведамасць.

¹ Гаворка пра *brahman*-, першапачатак свету.

Пра дурасць

1.2. [памер васантатылака]

(यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता...)

Аб ёй я думаю штодня, а яна – нізвання,
ёй мілы іншы чалавек, што адданы іншай.
За мною ж іншая зусім знемагае панна.
Авохці! Каб жа іх усіх, і мяне, і Ка́му¹!

¹ Бог кахання.

1.5. [намер прытхві]

(लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पीडयन्...)

Напэўна, і з пяску засочыцца алей, калі добра жмаць;
асмяглы й з міражу патрапіць зачарпнуць у далонь вады;
а хтосьці, увесь свет прайшоўшы, прывязе-такі зайчы рог¹,
і толькі барана, што ўпёрся, аніхто не наўміць ужо.

¹ Г. зн. нешта немагчымае.

1.13. [памер упаджаці]

(साहित्यसङ्गीतकलाविहीनः...)

Каму без патрэбы краса мастацтваў,
той быдла, хаця й без хваста ды рогаў.
Хай і не жуе мурагу – жыве ж ён,
а болей ад быдла чаго чакаць нам?

Пра мудрасць

1.18. [намер маліні]

(अधिगतपरमार्थान्पण्डितान्मावमंस्थाः...)

Ніколі не грэбуй мудрым, носьбітам Вышняй Праўды:
майно для яго – травінка, скарбам яго не звабіць.
Ці ж лотасаў красных сцёблы змогуць спыніць у рэчцы
слана, чые скроні ў цёмных рагах любоўных сокаў¹?

¹ Падчас гону ў сланоў са скроняў выдзяляецца духмяная
вадкасць.

1.19. [намер васантатылака]

(अम्भोजिनीवनविहारविलासमेव...)

Калі прагневаецца Бог¹, то пазбавіць можа
свавольцу-лебедзя забаў у ставе між пáдмаў²,
але ніколі і Яму не адняць у птаха
славутай сілы аддзяляць малако ад водаў³.

¹ Маецца на ўвазе Брагма.

² Найбольш пашыраная назва лотаса ў санскрыце (слова *лотас* семіцкага паходжання.).

³ Меркаваная здольнасць лебедзя аддзяляць малако ад вады, калі яны змяшаныя разам, часта ўжываецца ў санскрыцкай літаратуры як сімвал мудрасці.

1.25. [намер шлока]

(जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः...)

Паклон мужам мнагамудрым,
паэтам над паэтамі,
страх смерці ім невядомы:
іх слава несяротная!

Пра павагу і цвёрдасць духу

1.28. [памер шардулавікрыдыта]¹

(स्वल्पस्त्रायुवसावसेकमलिनं निर्मांसमप्यस्थि गोः...)

Атрымаўшы й малую костачку сабе,
дзе тлушчу ёсць трохі й жыл,
рад сабака брахаць, хоць голад наталіць
не зможа ён ежай той.
Леў жа й цэлым шакалам грэбуе – адно
каб, мабыць, забіць слана.
Так і людзі па ўласнай мужнасці жывуць
і прагнуць – ні больш, ні менш.

¹ Бальшыня вершаў у арыгінале – чатырохрадкоўі, але ў перакладзе – выключна з тэхнічных прычын – яны часта разбітыя (на месцы цэзур) на большую колькасць радкоў.

1.30. [памер шлока]

(परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते...)

Хто ў гэтым зменлівым свеце
не ўмірае й не родзіцца?
Той роджаным лічыцца тут,
хто раджэннем праславіў род.

1.33. [памер гарыні]

(वहति भुवनश्रेणिं शेषः फणाफलकस्थिताम्...)

На сваім каптуры носіць заўжды
ўсе светы сусветны Змей,
а яго на спіне Пан чарапах
падтрымвае дзень і ноч,
а таго на грудзях мора дзяржыць,
нібыта й няма яго.
Для вялікіх няўцяж цуды чыніць,
бязмежны іх дзеяў бліск.

Пра багацце

1.42. [намер шыкхарыні]

(मणिः शाणोल्लीढः समरविजयी हेतिदलितः...)

Алмаз пасля разца,
бязбоязны ваяр, ранены ў баі,
схуднелы ў гоне слон,
сплытчэлая ў канцы восені рака,
ледзь бачны ветах-серп,
дзяўчына ад уцех кволая начных –
ад страт яны адно
набудуць пекнаты, шчодры ж – пагатоў.

1.43. [памер шыкхарыні]

(परिक्षीणः कश्चित्सुहृयति यवानां प्रसृतये...)

Калі галодны муж,
ён ячнае крупы жменьцы будзе рад,
а потым, як падеў,
то й цэлая зямля – каліўца яму.
Адна і тая ж рэч,
здаецца часам нам рознаю зусім:
то большаю, чым ёсць,
то меншаю – з майном нашым у сулад.

1.47. [памер шардулавікрыдыта]

(यद्वाचा निजफालपट्टलिखितं स्तोकं महद्वा धनम्...)

Колькі б грошай табе ні суджана Тварцом,
і ў пустцы здабудзеш іх,
а звыш меры сваёй не згораеш майна
й на Мэру, святой гары¹.
Не хвалюся таму дарэмна й не зайздросць
багатшым, чым ты, людзям:
што са студні, што з мора – болей, чым ён сам,
не зможа зачэrpнуць збан.

¹ Сусветная гара, аналаг грэцкага Алімпа.

Пра злых людзей

1.51. [намер шлока]

(दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालङ्घितोऽपि सन्...)

Зламысніка трэба ўнікаць,
хоць бы й ведамі ён зіхцеў.
Ці ж страціць атруту змяя,
калі ў злота яе прыбраць?!

1.56. [намер мандакранта]

(मौनान्मूकः प्रवचनपटुर्वाचको जल्पको वा...)

Будзеш маўчаць – ты нямко! А пачнеш
гаварыць – балаболка!
Блізка стаіш – во назола які!
А далёка – засціплы!
Сцерпіш лайбў – баязлівец! Калі ж
агрызнешся – хамула!
Нават мудрэц не засвоіць усіх
дзіўных правіл служэння!

1.58. [намер унаджаці]

(आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण...)

Як цень, які ўранні даўгі ды чорны,
к поўдню карацее, а потым знову
расце ды гусцее – вось так і з дружбай:
блякне яна ў дрэнных, ярчэе – ў добрых.

Пра добрых людзей

1.60. [намер шардулавікрыдыта]

(वाञ्छा सज्जनसङ्गतौ परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता...)

Паслухмянасць айцу¹ і радасць ад чужых
і радасць ад чужых,
з дабрачэснымі дружба, сталы самастрым,
адданасць Трохвокаму²,
уніканне ліхіх, прыстойнасць ува ўсім
і вернасць сваёй жане –
у кім гэтыя цноты чыстыя жывуць,
вялікі таму паклон!

¹ Тут «духоўнаму айцу, настаўніку».

² Шыву.

1.64. [намер шлока]

(सम्पत्सु महतां चित्तं भवेदुत्पलकोमलम्...)

У шчасці сэрца вялікіх,
нібы лотас, пяшчотнае,
а ў няшчасці, бядзе й горы
яно цвёрдае, як скала.

1.67. [памер шардулавікрыдыта]

(सन्तप्तायसि संस्थितस्य पयसो नामापि न श्रूयते...)

Упадзе на клінок распалены вада –

і знаку яе няма.

А ўпадзе на пялёстак лотаса – і ўжо

пярлінай нібы зіхціць,

а між створах патрапіць ракавінкі –там

жамчужынай стацца ёй.

Так і муж пакрысе становіцца такім,

як людзі вакол яго.

Пра дабрачыннасць

1.71. [намер вамшастхавіла]

(भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैः...)

Галіну хілячы, нам дорыць дрэва плод,
і хмара спусціцца, каб нападць зямлю –
сціплей тым праведнік, чым багацейшы ён, –
вось так паводзіцца заўсёды дабрадзеі.

1.74. [намер шардулавікрыдыта]

(एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थान्परित्यज्य चे...)

Добры той, хто сваім уміг ахвяраваў,
каб іншаму помач даць.
Просты той, хто ў бядзе іншаму памог,
падбаўшы й пра ўласны зыск.
Злоснік той, хто нашкодзіў іншаму, адно
каб зыску з таго займець.
А вось як называць таго, хто без прычын
нашкодзіў, не знаю я.

1.80. [памер маліні]

(मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णाः...)

Ці ж многа на свеце светлых, сэрцы чые заўсёды
чужым невымерна рады нават найменшым цнотам,
а мыслі, прамовы й дзеі, поўныя свят-амры́тай¹,
нястомным сваім служэннем цешаць усе тры быцці²?

¹ Напой несмяротнасці, аналаг грэцкай амбросіі.

² Неба, зямля і падземны свет.

Пра трываласць

1.82. [намер упаджаці]

(रतैर्महाब्धेस्तुतुषुर्न देवाः...)

Не звабіў багоў самацветаў россып,
яд не напужаў іх вялікастрашны –
ў амрыту яны такі збілі мора.
Нішто не супыніць мужоў рашучых.

1.84. [намер шыкхарыні]

(क्वचित्पृथ्वीश्यः क्वचिदपि च पर्यङ्कशयनः...)

То спіць на доле ён,
 то ў мяккім і сухім ложку ён ляжыць.
То зёлкі есць адны,
 то рысам адварным корміцца штодзень.
То носіць ён рыззё,
 то ў шатах дарагіх ходзіць, нібы князь.
Таго, чый дух цвярды,
 ні ўцеха, ні бяда з шляху не саб'юць.

1.85. [памер васантатылака]

(निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदि वा सुवन्तु...)

Ці ганяць мудрыя мужы, ці ўхваляюць шчыра,
ці ёсць дастатак і жылло, ці няма нізвання,
ці сёння трэба паміраць, ці ў наступным веку –
з дарогі правільнай ані не адступіць цвёрды.

Пра наكانаванне

1.93. [памер шардулавікрыдыта]

(नेता यस्य बृहस्पतिः प्रहरणं वज्रं सुराः सैनिकाः...)

Хоць і веў яго Пан малітвы, а пярун
быў зброяй, багі – за раць,
за паплечніка – Вішну, цвердзю – небасхіл,
Айравана – за слана,
адалела Адольцу Балы¹ ўсё адно
варожага войска моц.
Няма лепшай таму аховы за вырок²
і горшай за марны чын.

¹ Адольца Балы – адно з імён найвышэйшага бога Індры.

² Лёс, наكانаванне (санскр. *daiva*- ‘боскі, доля’).

1.94. [памер шардулавікрыдыта]

(भग्नाशस्य करण्डपिण्डिततनोम्लानेन्द्रियस्य क्षुधा...)

Ноччу дзірку ў кашы прагрызшы, мышаня
патрапіла ў рот змяі,
што захрасла ўнутры, знясіленая ўшчэнт
ад доўгай нішчымніцы.
Падужэўшы ж ад мяса, выпаўзла яна
праз тую ж адтуліну.
Глядзі! Шчасцю, й няшчасцю нашаму адна
прычына: ўсямоцны кон.

1.99. [памер шардулавікрыдыта]

(खल्वाटो दिवसेश्वरस्य किरणैः सन्तापिते मस्तके...)

Каб у самы прыпёк схавацца у цяньку
ад промняў уладцы дня,
прымасціўся аднойчы лысы чалавек
пад пальмай, але ж дарма:
на яго з вышыні гопнуўся какос
і чэрап яму разбіў.
Куды б конам пракляты муж не уцякаў,
ідуць за ім беды ўслед.

Пра чын

1.108. [намер шыкхарыні]

(नमस्यामो देवान्नु हतविधेऽपि वशगाः...)

Паклон багам, але ж

падлеглыя й яны кону наўсуцэль.

Шануйма кон, але ж

дары яго – адно вынік былых дзей¹.

Калі ж у дзеях сэнс²,

тады што нам багі, што нам ліхі кон?!

Уславім дзею ж мы,

не ўладны бо над ёй кон, ані багі.

¹ Учыненыя у папярэднім жыцці.

² Дакладней: «калі ж узнагарода [у гэтым жыцці] залежыць ад учынкаў [у мінулым]».

1.109. [памер шардулавікрыдыта]

(ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाग्दोदरे...)

Чым быў Брагма замкнёны ў яйку-гладышы¹
вылепліваць гэты свет,
чым быў зрынуты Вішну ў бездань дзесяці
ўвасобаў на сёй зямлі,
чым быў змушаны Шыва з чэрапам³ блукаць
як просты жарбiт-жабрак⁴,
сонца ж – вечна па небе дзейсніць аварот,
той дзеі паклон-паклон!

¹ Паводле індыйскіх уяўленняў на пачатку ўсяго было першайка, у якім нарадзіўся бог Брагма, што й стварыў свет.

² Санскр. *avatāra*- ‘сыходжанне ўніз’.

³ Пасудзіна з чэрапа для нажабраванай ежы – адзін з атрыбутаў Шывы.

⁴ Санскр. *tāpasa*- ‘аскет’ ← *tapas*- ‘сквар, аскеза’. У Індыі з даўніх часоў існуе традыцыя вандроўнага аскетызму.

1.116. [памер упэндраваджра¹]

(वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये...)

У пушчы, у бітве, ў адкрытым моры,
на горным шчыце, пасярод пажару,
у сне, у бядзе ці ў нядбальстве мужа
бароняць заслугі з мінулых жыццяў.

¹ У арыгінале памер упаджаці.

СОТНЯ ПРА КАХАННЕ

Услаўленне

2.1. [памер васантатылака]

(शम्भुस्वयम्भुहरयो हरिणेक्षणां नाम्...)

Хто нават Творцу усяго, Ўладцу гор і Гáры¹
гаршкі прымусіў падаваць ланявокім жонкам,
паклон вялебнаму таму Кветкастрэланошу²,
дзівосы-вычыны чые не апішаш словам!

¹ Брагму, Шыву ды Вішну.

² Бог кахання Кама. Ягоны лук зроблены з цукровага трыснягу, цеціва – з пчалінага гужа, а стрэламі служаць пяць кветак.

Пра жанчын

2.3. *[памер шаліні]*

(भूचातुर्यात्कुञ्चिताक्षाः कटाक्षाः...)

Броваў гульня, млявы пагляд з-пад веек,
мяккі паўшэпт, смех сарамліва-сціплы,
выгінаў ваб, поступ панадна-ўмысны –
вось маладзіц пекных аздоба й зброя.

2.9. [намер додгака]

(कुङ्कुमपङ्ककलङ्कितदेहा गौरपयोधरकम्पितहारा...)

Цела нацёртае шчодро шафранам,
перлы на персях гайдаюцца гойдам,
бомкаюць бомкі на лотасах ножак –
хто ж не паддасца красе прыгажуні?!¹

¹ Тыповы прыклад паэзіі *dhvani*- ‘водгулле’, дзе кожная дэ-
таль праз намёк скіраваная на ўзбуджэнне адкрыта не на-
званага пачуцця (тут – любоўнага).

2.10. [намер васантатылака]

(नूनं हि ते कविवरा विपरीतवाचः...)

Не праўдзяць тыя песняры, што нярэдка ў творах
жанчын паваблівых слабым называюць полам.

Ад бліску зорак іх вачэй і багове млеюць.

Ды як жа можна называць іх слабой паловай¹?!

¹ Абыгрываецца слова *abalā*- 'нясільная' – адзін з сінонімаў слова «жанчына» ў санскрыце.

2.13. [памер шлока]

(सुगधे धानुष्कता केयमपूर्वा त्वयि दृश्यते...)

Дзівосны твой лук, красуня,
не бачыў я такіх раней:
без стрэлаў ён раніць сэрцы,
і ранам яны радыя!

2.18. [памер васантатылака]

(तस्याः स्तनौ यदि घनौ जघनं च हारि...)

Раз грудзі пругкія ў яе ды клубы крутыя,
а твар як лотас, то адкуль твой сумнеў, о сэрца?
Ахвяру тут жа учыні, раз так панну прагнеш,
бо без ахвяр не ўжыццявіць ні адно жаданне¹.

¹ У вершы ўжыта рытарычная фігура *arthāntaranyāsa*- ‘увадзенне іншай рэчы’, якая пацвярджае адно праз другое. Каб дасягнуць жаданага, трэба прынесці багам ахвяру – гэтаксама, каб нацешыцца з жанчынаю, трэба не вагацца, а пачаць за ёй улягаць.

Пра зляганне

2.22. [памер упаджаці]

(अदर्शने दर्शनमात्रकामाः...)

Спачатку мы марым хаця б убачыць,
а ўбачыўшы, хочам абдымкаў палкіх,
абняўшы ж нарэшце сваіх каханых,
прагнем, каб навечна зліліся цёлы.

2.23. [намер срагдгара]¹

(संसारोऽस्मिन्नसारे परिणतितले द्वे गती पण्डितानाम्...)

Ў гэтым зменлівым свеце
 толькі дзве у мудрацоў
 ёсць дарогі, напраўду:
ці жыццё яны бавяць,
 занурыўшыся цалком
 у амрыту здумлення²,
ці каля паўнагрудых
 пышнаклубых прыгажунь
 раскашуюць бязрупна,
што дрыжаць ад жадання,
 да клубоў іх ледзь крадком
 дакранешся рукою.

¹ Верш перакладзены з іншага выдання: *Bhartyhari-śatakatrayam*. Bombay: Singhi Jain Shastra Shikshapith, 1959.

² Тут «здумленнем» перадаецца санскр. *śukladhyāna*- ‘засяроджанне на чыстым’.

2.28. [памер шлока]

(एतत्कामफलं लोके यद्व्योरेकचित्ता...)

Тады маюць плён любошчы,
калі сэрцы злучаюцца,
калі ж не злучаны сэрцы –
гэта проста двух целаў юр.

2.37. [памер упэндраваджра]¹

(मात्सर्यमुत्सार्य विचार्य कार्यम्...)

Старанна абдумаўшы гэту справу,
няхай мудрацы бесстаронна скажуць:
што лепш – крута-голыя схілы гор ці
клубоў прыгажуні юрліваюнай?²

¹ У арыгінале памер упаджаці.

² У арыгінале гульня слоў: *nitamba*- азначае і ‘горны схіл’, і ‘жаночыя клубы’. Згадванне гор намякае на аскетычнае жыццё.

Дакаранне жанчын

2.41. [намер індраваджра]

(सत्यं जना वच्मि न पक्षपातात्...)

Ісціну кажу я, панове, шчыра,
чыстую ва ўсіх сямі светах праўду:
цяжка адшукаць за юніцаў пышных
большай прыгажосці ды большай плягі.

2.43. [памер шлока]

(स्रुता भवति तापाय दृष्टा चोन्मादकारिणी...)

Згадаеш яе – сумуеш,
а пабачыш – увесь гарыш,
даткнешся – цямнее розум.
Хто ж назваў яе мілаю¹?

¹ Абыгрываецца санскр. *dayitā*- ‘мілая; жонка, каханая’.

2.44. [памер шлока]

(तावदेवामृतमयी यावल्लोचनगोचरा...)

Красуня – сама амрыта,
пакуль мы на яе глядзім,
а знікне з вачэй, дык горшай
становіцца за ўсякі яд!

Пра бяз'юрнасць

2.68. [намер ратходдгата]

(किं गतेन यदि सा न जीवति...)

«Што мне дом, калі жаны няма ў жывых?

А як добра у яе усё, тым больш,» –
так разважыў і рашыў не йсці дамоў
муж вандроўны, хоць і хмар прыйшла пара¹.

¹ Пара дажджоў у Індыі – жаданы час пасля гарачага і сухога лета. Яе ролю ў індыйскай паэзіі можна параўнаць з вясною ў еўрапейскай традыцыі. Падарожнікі часта вярталіся дамоў якраз у гэты час.

2.72. [намер ратходдгата]

(तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्यु...)

Ясна ззяе да тае адно пары
зніч развагі у мужах, пакуль яго
сціпла кінуты з-пад доўгіх вей пагляд
дзевай юнай не задзьме сабой ураз.

Пра любоўную паравіну

2.87. [памер ар'я]

(प्रथितः प्रणयवतीनां तावत्पदमातनोतु हृदि मानः...)

Дотуль сэрцы маладзіц
трымаюць гнеў на сваіх каханых,
покуль з Малаі хрыбтоў¹
не павее сандалам ветрык.

¹ Горы ў Індыі, багатыя на зарасці сандалавых дрэваў. Іх вобраз часта ўжываецца пры апісанні прыходу вясны.

2.88. [памер ар'я]

(सहकारकुसुमकेशरनिकरभरामोदमूर्खितदिगन्ते...)

Увясну, калі паветра

пахкім напоена пахам манга

і пылком п'яняцца пчолы,

хто ж не прагне уцех паўночных?!

2.94. [памер ар'я]

(उपरि घनं घनपटलं तिर्यग्गिरयोऽपि नर्तितमयूराः...)

Неба – пад коўдраю хмар,
горы навокал – у крыках паваў,
ды ад кандал¹ белы дол.
Дзе ж схавацца вачам вандроўцы?²

¹ Белья кветкі, што ў мностве з'яўляюцца ў сезон дажджоў.

² І хмары, і крыкі паваў, і кветкі кандал указваюць на прыход сезону дажджоў – жаданай для закаханых пары, – калі вандроўнікі звычайна вярталіся дамоў.

2.95. [памер шыкхарыні]

(इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः...)

Калі цвітуць ужо
ліяны бліскавіц кэтакам¹ услед,
калі грамады хмар
грымяць у вышыні, песцячы дажджом,
і паваў палкі крык
туруе ім з зямлі – як тады жанкам
стрываць разлуку дня
мілоснага і ўсё ж захаду даждаць?!

¹ Індыйскае дрэва *Pandanus odorifer* з вельмі духмянымі кветкамі, што маюць выцягнутую форму і аранжава-жоўты колер.

2.102. [памер шардулавікрыдыта]

(केशानाकुलयन्दृशौ मुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्...)

Растрапаліся сукры гожыя ў дзяўчат,
і вочы чамусь блішчаць,
падняліся на скуры гладкай валаскі,
і цела усё дрыжыць,
пакусаны бутоны мяккія іх губ
і ўборы расхрыстаны –
за красунямі гэта сівер улягаў,
нібы памаўза-юнак.

СОТНЯ ПРА БЯЗЖАРСНАСЦЬ

Услаўленне

3.1. [памер шардулавікрыдыта]

(चूडोत्तंसितचन्द्रचारुकलिकाचञ्चिक्खाभास्वरः...)

Чый аздоблены лоб святлом маладзіка,
чароўным, як першацвет;
хто гуляючы зжэг Кандарпу-матылька¹,
асветач усіх даброт;
хто развейвае цемру цяжкую ў душы,
бязмежную шыр аблуд, –
слава Шыву, што ў сэрцы жарбітаў жыве
як знання нязгасны зніч!

¹ Аднойчы, калі Шыва быў заняты аскезай, да яго наблізіўся бог Кама, каб запаліць у ім жарсць да жонкі Парваці. Разгневаўшыся, што ягоны пост спрабуюць парушыць, Шыва кінуў грозны позірк у Камаў бок – і з яго вока вырваўся агонь, які спапяліў бога кахання ўнівеч.

Асуджэнне прагі

3.5. [намер шыкхарыні]

(अमीषां प्राणानां तुलितबिसिनीपत्रपयसाम्...)

Абы жыццё ўтрымаць
у целе, як вады кроплю на лісце,
чаго не ўчыніць тут¹
знясілены ушчэнт нэндзай чалавек:
прад безліччу вяльмож,
аслепленых сваёй прагай да майна,
хвалілі мы не раз
без сораму ў душы якасці свае.

¹ Пад словам «тут» у санскрыцкіх тэкстах часта разумеецца «ў гэтым свеце».

3.10. [намер шардулавікрыдыта]

(आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला...)

Ёсць рака¹, у якой жаданні за ваду,
за прагу – шаленне хваль,
за драпежнікаў – жарсці, морак – за віры,
за кручы – цяжар трывог,
яе бурная плынь паваліць ды знясе
й трывалыя дрэвы прэч.
Пераходзяць, аднак, наможнікі² яе
ачысціўшы розум свой.

¹ У арыгінале рака называецца *Āśā*- ‘жаданне, спадзеў’.

² Санскр. *yati*- ‘які намагаецца, які стрымлівае [сябе], то-бок аскет’.

Пра адрачэнне

3.12. [памер шыкхарыні]

(अवश्यं यातारश्चिरतरमुषित्वापि विषयाः...)

Як доўга б нас жыццё
ні цешыла, няма вечных насалод,
ды вельмі важна, як
расстанецца усё ж з імі чалавек:
раптоўны іх сыход
вялікі прынясе сэрцу яго боль,
але ж калі ён сам
пакіне іх – яны дораць супакой.

Пра нясталасць асало

3.36. [намер срагдгара]

(आयुः कल्लोललोलं कतिपयदिवसस्थायिनी यौवनश्रीः...)

Век не вечны, як хвалі, –

нібы кветкі, маладосць

адквітае за тыдзень;

скарб – нясталы, як думкі,

нібы сполахі зарніц,

насалоды і ўцехі;

і абдымкі каханных,

хай як палкія яны

астываюць захутка.

Да Свята¹ таму розум

прыгарні, каб пераплыць

на той бераг свет-страху.

¹ Санскр. *brahman*- ‘малітва, Веды, Абсалют, Першапачатак’
(Свято – ніякага роду).

3.38. [памер васантатылака]

(व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती...)

Нібы тыгрыца – аляня, нас цікуе старасць;
нібыта стрэлы і мячы, ў цела тнуць хваробы;
і век спывае, як вада са збаноў дзіравых, –
замала гэтых нам нягод: яшчэ й іншым шкодзім!

Пра веліч часу

3.41. [намер шардулавікрыдыта]

(सा रम्या नगरी महान्स नृपतिः सामन्तचक्रं च तत्...)

Дзе ж той горад прыгожы й слаўны яго князь,
васалаў бясконцы лік?
Дзе ж разумныя радцы й жонак чарада,
прыгожых, як поўні бліск?
Дзе ж гулякі-княжаты й славапесняры,
хвалебнаў узнёслых мёд?
Толькі памяць ад іх пакінуў грозны час –
паклон жа яму, паклон!

(आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तद्धं गतम्...)

Сто гадоў чалавеку дадзена пражыць:
скрадзе палавіну сон,
а палову другой паловы забяруць
дзяцінства й паджылы век.
Рэшту ж ён правядзе за службай не сабе,
ў абладзе хвароб і бед.
Скуль жа шчасцю з'явіцца ў гэтакім жыцці,
нясталым, нібыта зыб?!

Размова пустэльніка з князем

3.60. [намер шыкхарыні]

(स जातः कोऽप्यासीन्मदरिपुणा मूर्ध्नि धवलम्...)

Не той пыхлівец жыў,
 прыслужвалі каму людзі адусюль,
ад бед аховы ў ім
 шукаючы адно ўласнаму жыцццю,
а самаемны¹ муж,
 бліскучым у канцы чэрапам чыім
замест аздоб сабе,
 аздобіць галаву Ўладца чарапоў².

¹ Санскр. *ātmaavat-* ‘які мае сябе’.

² Адно з імён Шывы (*Karpāleśvara-*), які носіць на галаве чарапы вялікіх пустэльнікаў.

Пра ачышчэнне розуму

3.63. [намер шардулавікрыдыта]

(एतस्माद्विरमेन्द्रियार्थगहनादायासकादाश्रय...)

Не блукай у чуццёвым болей гушчары¹ –
ступай на надзейны шлях
вызвалення, што здольны вывесці ураз
з цямрэчы аблуд і бед!
О мой розум, спакусаў плыннага быцця
ахвяраю больш не будзь!
Сабе тоесным стань і, думак мітусню
стрымаўшы, знайдзі спакой!

¹ Дакладней «з гушчару аб'ектаў органаў пачуццяў».

Пра вечнае і нявечнае

3.72. [памер шыкхарыні]

(यतो मेरुः श्रीमान्निपतति युगान्ताग्निवर्जितः...)

Як выйдзе веку час¹,
і Мэру ахіне полым небыцця;
ўсе моры – мноству дом
акулаў і кітоў – высахнуць ураз;
падзе й зямля, хаця й
трымаецца яна ступамі ўсіх гор, –
пра цела ж што й казаць,
дрыготкае, нібы вуха у слана.

¹ Маецца на ўвазе канец свету.

3.77. [памер шыкхарыні]

(दुराध्यायामी तुरगचलचित्ताः क्षितिभुजः...)

Імпэт князеў, нібы

ў здзічэлых скакуноў, цяжка ўтаймаваць:

малым жа плёнам наш

амбітны аніяк дух не наталіць.

Тым часам старасць бліск

у цела адбярэ, смерць – само жыццё.

Мой друг, нічога лепш

няма для мудраца ў свеце за жарбў!

3.80. [памер шардулавікрыдыта]

(रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये श्रव्यं न गेयादिकम्...)

Непрыемна хіба ў палацы раяваць
ды спевамі песціць слых,
каратаючы век у коле прыгажунь,
прыемных, нібы жыццё?!
Але ведае мудры: зменлівы сусвет,
нібыта ад свечкі цень
што трымціць і ад крохкіх крылцаў матылька, –
й сыходзяць у гай гавець.

Апяванне Шывы

3.83. [памер шардулавікрыдыта]

(जीर्णा एव मनोरथाश्च हृदये यातं च तद्वैवर्ण्यम्...)

Апусцела ад жарсцяў сэрца, й маладосць
пакінула цела ўжо;
усе цноты прапалі марна, бо цаніць
іх тут не было каму;
вось і смерць ужо блізка – бегчы няма як.
Дык што ж мне цяпер рабіць?!
Знаю! Іншага ў свеце схову не знайсці
ад Га́равых¹ гойных ступ.

¹ Санскр. *Nara*- ‘разбуральнік’ – адно з імён Шывы.

3.89. [памер упэндраваджра]¹

(एकाकी निःस्पृहः शान्तः पाणिपात्रो दिगम्बरः...)

Жыву я у цішы адзін, бязжарсны,
рука мне за посуд, пазем за шаты.
Калі ж я, о Шámбгу², змагу нарэшце
усе карані сваіх дзеяў вырваць³?

¹ У арыгінале памер шлока.

² Санскр. *Śambhu*- ‘міласцівы’ – адно з імён Шывы.

³ Ідзеца пра тое, што ўчынкі з мінулага жыцця існуюць у тонкім целе ў выглядзе неўсвядомленых адбіткаў і замінаюць вызваленню.

Пра паводзіны адрачэнца

3.92. [намер шлока]

(ब्रह्माण्डमण्डलीमात्रं किं लोभाय मनस्विनः...)

Хіба свет, што проста водсвет,
пахісне велямудрых дух?
Не, ніколі плёскаць рыбы
не падыме на моры хваль.

3.94. [намер шыкхарыні]

(महाशय्या पृथ्वी विपुलमुपधानं भुजलता...)

Ягоны ложак – дол,
падушкаю ж яму служыць лаза рук,
за полаг – неба шыр,
за веер – халадок з блізкае ракі,
за светач – поўні бліск,
за ўцехі уначы з жонкаю – адрок.
Так мудры муж живе,
багаты, нібы князь, шчасны заўсягды.

3.100. [памер шардулавікрыдыта]

(मातर्मेदिनि तात माहूत सखे तेजः सुबन्धो जलम्...)

О Зямля, мая маці! Вецер, мой айцец!
Сяброве Вада й Агонь!
О мой брат Небасхіл! Сягоння з вамі я
вітаюся ў рэшні раз,
бо, развеяўшы цьму ачмуру чысцінёй
і знаннем-знічом маіх
дабрачынаў, чынёных, дзякуючы вам,
зліваюся я ў Свяцё!

ЗМЕСТ

СОТНЯ ПРА ПАВОДЗІНЫ

Услаўленне.....	5
1.1. (Паклон спакойнаму Бліску...).....	5
Пра дурасць	6
1.2. (Аб ёй я думаю штодня...)	6
1.5. (Напэўна, і з пяску засочыцца алей...)	7
1.13. (Каму без патрэбы краса мастацтваў...).....	8
Пра мудрасць	9
1.18. (Ніколі не грэбуй мудрым...)	9
1.19. (Калі прагневаецца Бог...).....	10
1.25. (Паклон мужам мнагамудрым...)	11
Пра павагу і цвёрдасць духу	12
1.28. (Атрымаўшы й малую костачку сабе...).....	12
1.30. (Хто ў гэтым зменлівым свеце не ўмірае...)... 13	
1.33. (На сваім каптуры мае заўжды ўсе светы сусветны Змей...).....	14
Пра багацце.....	15
1.42. (Алмаз пасля разца...).....	15
1.43. (Калі галодны муж...).....	16
1.47. (Колькі б грошай табе ні суджана...).....	17
Пра злых людзей	18
1.51. (Зламысніка трэба ўнікаць...)	18
1.56. (Будзеш маўчаць – ты нямко!...).....	19
1.58. (Як цень, які ўранні даўгі ды чорны...)	20

Пра добрых людзей	21
1.60. (Паслухмянасць айцу...)	21
1.64. (У шчасці сэрца вялікіх, нібы лотас...)	22
1.67. (Упадзе на клінок распалены вада...)	23
Пра дабрачыннасць	24
1.71. (Галіну хілячы, нам дорыць дрэва плод...)	24
1.74. (Добры той, хто сваім уміг ахвяраваў...)	25
1.80. (Ці ж многа на свеце светлых...)	26
Пра трываласць	27
1.82. (Не звабіў багоў самацветаў россып...)	27
1.84. (То спіць на доле ён...)	28
1.85. (Ці гаянец мудрыя мужы...)	29
Пра наканаванне	30
1.93. (Хоць і веў яго Пан малітвы...)	30
1.94. (Ноччу дзірку ў кашы прагрызшы...)	31
1.99. (Каб у самы прыпёк схавацца у цяньку...)	32
Пра чын	33
1.108. (Мы чцім багоў, але ж...)	33
1.109. (Чым быў Брагма замкнёны...)	34
1.116. (У пушчы, у бітве, ў адкрытым моры...)	35

СОТНЯ ПРА КАХАННЕ

Услаўленне	36
2.1. (Хто нават Творцу усяго...)	36
Пра жанчын	37
2.3. (Броваў гульня, млявы пагляд...)	37
2.5. (Паўнязыркі аблік і лотасы вачэй...)	38

2.9. (Цела нацёртае шчодро шафранам...)	39
2.10. (Не праўдзяць тыя песняры...)	40
2.13. (Дзівосны твой лук, красуня...)	41
2.18. (Раз грудзі пругкія ў яе...)	42
Пра зляганне	43
2.22. (Спачатку мы марым хаця б убачыць...)	43
2.23. (Ў гэтым зменлівым свеце...)	44
2.28. (Тады маюць плён любошчы...)	45
2.37. (Старанна абдумаўшы гэту справу...)	46
Дакаранне жанчын	47
2.41. (Ісціну кажу я, панове, шчыра...)	47
2.43. (Згадэш яе – сумуеш...)	48
2.44. (Красуня – сама амрыта...)	49
Пра бяз’юрнасць	50
2.68. (Што мне дом, калі жаны няма...)	50
2.72. (Ясна ззяе да тае адно пары зніч развагі...)	51
Пра любоўную паравіну	52
2.87. (Дотуль сэрцы маладзіц трымаюць гнеў...)	52
2.88. (Навясне, калі паветра...)	53
2.94. (Неба – пад коўдраю хмар...)	54
2.95. (Калі цвітуць ужо ліяны бліскавіц...)	55
2.102. (Растрэпаліся сукры гошчы ў дзяўчат...)	56

СОТНЯ ПРА БЯЗЖАРСНАСЦЬ

Услаўленне	57
3.1. (Чый аздоблены лоб...)	57
Асуджэнне прагі	58

3.5. (Абы жыщдѣ ўтрымаць у целе...)	58
3.10. (Ёсць рака, у якой жаданні...)	59
Пра адрачэнне.....	60
3.12. (Як доўга б нас жыщдѣ ні цешыла...)	60
Пра нясталасць асалода.....	61
3.36. (Век – нявечны, як хвалі...)	61
3.38. (Нібы тыгрыца – аляня, нас цікае старасць...)	62
Пра веліч часу	63
3.41. (Дзе ж той горад прыгожы...)	63
3.49. (Сто гадоў чалавеку дадзена пражыць...)	64
Размова пустэльніка з князем	65
3.60. (Не той пыхлівец жыў, прыслужвалі каму...)	65
Пра ачышчэнне розуму.....	66
3.63. (Не блукай у чуццёвым болей гушчары...)	66
Пра вечнае і нявечнае	67
3.72. (Як выйдзе веку час...)	67
3.77. (Імпэт князёў, нібы ў здзічэлых скакуноў...)	68
3.80. (Непрыемна хіба ў палацы раяваць...)	69
Апяванне Шывы.....	70
3.83. (Апусцела ад жарсцяў сэрца...)	70
3.89. (Жыву я у цішы адзін...)	71
Пра паводзіны адрачэнца	72
3.92. (Хіба свет, што проста водсвет...)	72
3.94. (Ягоны ложка – дол...)	73
3.100. (О Зямля, мая маці!...)	74

Бгартрыгары

Б34 Выбраныя вершы / Бгартрыгары; пер. з санскрыту Ігара Кулікова. — Мінск : Выдавец Зміцер Колас, 2019. — 80 с. (Паэты планеты).

ISBN 978-985-23-0034-6.

Бгартрыгары (570?–651?) – індыйскі мовазнаўца і паэт, аўтар знакамітага філасофска-лінгвістычнага трактата «Пра словы ды сказы». Традыцыйна лічыцца і аўтарам зборніка «Тры сотні» – нізкі паэтычных выслоўяў пра правільныя паводзіны, каханне ды аскетызм, – выбраныя вершы з якога прапануюцца ў гэтай кнізе.

Адрасуецца шырокаму колу чытачоў.

УДК 821.211-1

ББК 84(5Инд)-5

Серыя «Паэты планеты»

Літаратурна-мастацкае выданне

Бгартрыгары

ВЫБРАНЫЯ ВЕРШЫ

Дызайн Марціна Русеўскага.

Адказны за выпуск Зміцер Колас.

Падпісана ў друк 25.01.2019. Фармат 60×90 ¹/₃₂.

Папера афсетная. Друк лічбавы.

Ул.-выд. арк. 1,27. Ум. друк. арк. 2,50.

Наклад 250 асобнікаў. Заказ № .

Выдавец і паліграфічнае выкананне
індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка
друкаваных выданняў № 1/291 ад 17.04.2014.

Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.